INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL OF HUMANITIES AND INTERDISCIPLINARY STUDIES
(Peer-reviewed, Refereed, Indexed & Open Access Journal)
DOI : 03.2021-11278686 ISSN : 2582-8568 IMPACT FACTOR : 5.71 (SJIF 2021)

गंगापूर तालुक्यातील इयत्ता १ ते ५ वी च्या विद्यार्थ्यांची भाषा व गणितविषयातील संपादणूक: एक अभ्यास

श्री. जाधव योगेश्वर रखमाजी
एम. ए. एम. एड (नेट - शिक्षणशास्त्र, राज्यशास्त्र)
अधिव्याख्याता,
जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, औरंगाबाद

DOI No. 03.2021-11278686 DOI Link :: https://doi-ds.org/doilink/10.2021-82747449/IRJHIS2110003

प्रस्तावना:

प्रत्येक मूल शिकलं पाहिजे व शाळेत टिकलं पाहिजे, हे प्राधान्यक्रमाचे उदिदष्टे समोर ठेवून शालेय शिक्षण व क्रिडा विभागाने २२ जून २०१५ रोजी ‘प्रगत शैक्षणिक महाराष्ट्र’ या सदराखाली शासन निर्णय निर्गमित केला. या शासन निर्णयनूसार प्रत्येक मूलाला भाषा व गणित विषयाच्या इयत्ता निहाय मुलभूत क्षमता प्राप्त असणे आवश्यक होते. करिता सदर उदिदष्टे पूर्तीसाठी जिल्हा निहाय भाषा व गणित विषयाच्या मुलभूत क्षमता प्राप्तीसाठी सर्व शिक्षक व विद्यार्थी यांना उपयुक्त ठेरल अशा कृती कार्यक्रमांची आखणी प्रत्येक जिल्हयांच्या जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्थामार्फत करण्यात आली.

प्रत्येक विद्यार्थ्याला मूलभूत क्षमता प्राप्तीसाठी अधिक सुलभ व्हावे म्हणून राज्य स्तरावर भाषा व गणित अध्ययन साहित्य संचाची निर्मिती करण्यात आली. तसेच १००% शिक्षकांचे प्रशिक्षण घेण्यात आले. स्थानिक स्वराज्य संस्थाच्या १००% शाळांना सदर साहित्य संच राज्यस्तरावरुन पुरविण्यात आले. ज्या विद्यार्थ्यांना इयत्तानिहाय मूलभूत क्षमता प्राप्त नव्हत्या त्यांच्यासाठी जिल्हानिहाय कृती कार्यक्रमांची आखणी केली गेली. त्याचाच एक भाग म्हणून औरंगाबाद जिल्हयातील १ ते ५ वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी अध्ययन स्तर निश्चिती कार्यक्रम आखला गेला. या अंतर्गत गंगापूर तालुक्यामध्ये सदर उपक्रमांची / कृती कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्यात आली व त्याद्वारे विद्यार्थी संपादणूकीचा अभ्यास करण्यात आला.

उदिदष्टे :

१. भाषा व गणित विषयामध्ये विद्यार्थ्यांना इयतानिहाय प्राप्त असलेल्या मुलभूत क्षमतांचा शोध घेणे.

२. विद्यार्थ्यांना प्राप्त असलेल्या क्षमतानिहाय / स्तरनिहाय कृती कार्यक्रमाची आखणी / निश्चिती करणे.

३. भाषा व गणित पेटीच्या प्रभावी वापरासाठी केंद्रिय शिक्षण परिषदांचे आयोजन करणे.

४. भाषा व गणित विषयांत विद्यार्थ्यांना प्राप्त क्षमता / स्तरानुसार कृती कार्यक्रमाची शैक्षणिक वर्षात कालबध्द पध्दतीने अंमलबजावणी करणे.

५. शाळांना ठरवून दिलेल्या कृती कार्यक्रमांची स्तरनिहाय / क्षमतानिहाय पडताळणी करणे.

पध्दती :

भाषा व गणित विषयासाठी शैक्षणिक वर्षामध्ये तीन टप्प्यामध्ये सदर कार्यक्रम राबविला गेला. प्रत्येक टप्प्यानंतर प्रायोगिक उपाययोजनांची (कृती कार्यक्रमांची) अंमलबजावणी केली गेली. म्हणजेच प्रायोगिक संशोधन पध्दती अंतर्गत सदर विषयाचा अभ्यास करण्यात आला.

कार्यवाही :

सदर कार्यक्रमांतर्गत भाषा व गणित विषयातील स्तरनिहाय संपादणूक अभ्यासवयाची होती, त्यामुळे प्रथमत: इयत्तानिहाय आणि स्तरनिहाय चाचण्यांची निर्मिती करण्यात आली.

१. चाचणी निर्मितीनंतर तीन टप्यामध्ये अध्ययन स्तर निश्चिती करण्यात आली. टप्पा १- जुलै २०१९, टप्पा २ - ऑक्टोबर २०१९, टप्पा ३ - फेब्रुवारी २०२०.

२. सदर चाचणीची प्रभावी अंमलबजावणी होण्यासाठी केंद्रातील CRG सदस्याची (भाषा व गणित विषय शिक्षकांची) स्तर निर्धारक म्हणून केंद्र स्तरावर निवड करण्यात आली.

३. अध्ययन स्तर निश्चिती टप्पा क्र. १ मध्ये स्तर निश्चिती केल्यानंतर प्राप्त परिणामांच्या आधारे शिक्षकांना स्तरनिहाय कृती कार्यक्रम किमान त्या त्या इयत्तांच्या अंतिम स्तरांत जाण्यासाठी भाषा व गणित पेटीतील माहितीच्या आधारे कृती कार्यक्रमांची माहिती प्रत्यक्ष प्रात्यक्षिकाद्वारे केंद्र स्तरावर देण्यात आली. तसेच पूरकवाचन व गणितीय क्रियांसाठी दररोज स्तरनिहाय सराव संच व्हाटसअॅपच्या माध्यमातून देण्यात आले.

४. प्रथम टप्यातील उपाययोजनानंतर टप्पा क्र. 2 मध्ये स्तर निश्चिती करण्यात आली. प्राप्त परिणामानुसार पुन्हा कृती कार्यक्रम देण्यात आला. आणि वर्षा अखेरीस पुन्हा विद्यार्थ्यांना अवगत क्षमता / स्तरामधील संपादणूकीसाठी अध्ययनस्तर निश्चिती टप्पा क्र. ३ ची अंमलबजाणी फेब्रुवारी २०२१ मध्ये केली गेली.

५. अध्ययन स्तर निश्चिती टप्पा क्र. १ टप्पा क्र. 2 आणि टप्पा क्र. ३ या दरम्यान दिलेल्या कृती कार्यक्रमाची अंमलबजावणी आणि भाषा व गणित अध्ययन साहित्य संचाचा वापर प्रभावी होतो किंवा नाही यांची पडताळणी करण्यासाठी प्रत्यक्ष शाळा भेटीद्वारे अनुधावन करण्यात आले. जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्थेद्वारे व गटसाधन केंद्र गंगापूर येथील पर्यवेक्षकीय यंत्रणेकद्वारे कृती कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीचा आढावा घेण्यात आला.

संशोधनाचा न्यादर्श :

सदर विषयाच्या अनुषगाने गंगापूर तालुक्यातील इयत्ता १ ते ५ वीच्या २४३ शाळेतील सर्व विद्यार्थी हे न्यादर्श म्हणून निवडण्यात आले होते. तालुक्यातील १९२३९ विद्यार्थी हे न्यादर्श होते. परंतु प्रत्यक्ष चाचणीच्या वेळी तिन्ही टप्पामध्ये सरासरी १८३३९ (९५.३२ %) विद्यार्थी उपस्थित होते.

संख्यात्मक विश्लेषण :

अध्ययन स्तर निश्चिती टप्पा क्र. १ ते टप्पा क्र. ३ मध्ये इयत्ता १ ली ते ५ वीच्या विद्यार्थ्यांची भाषा व गणितातील स्तरनिहाय सरासरी संपादणूक पुढीलप्रमाणे आढळून आली.

सरासरी संपादणूक भाषा व गणित

	टप्पा क्र. १	टप्पा क्र. २	टप्पा क्र. ३
भाषा	५१.२६ %	६२.३३ %	७०.७७ %
गणित	४९.९८ %	६१.६४ %	७०.३३ %
भाषा व गणित सरासरी संपादणूक	५०.६२ %	६१.९९ %	७०.५५ %

यावरुन असे दिसून येते की अध्ययन स्तर निश्चिती टप्पा क्र. १ ते ३ यामध्ये गंगापूर तालुक्यातील इयत्ता १ ली ते ५ वी च्या विद्यार्थ्यामध्ये सरासरी १९.९३% वाढ दिसून आली.

गंगापूर तालुका - केंद्रनिहाय अध्ययन स्तर निश्चिती विश्लेषण

केंद्राचे नाव	शाळा संख्या	पटसंख्या	उपस्थिती	CWSN विद्यार्थी	भाषा			गणित			भाषा व गणित
					प्रारंभिक स्तर	उतारा वाचन	भाषा टक्केवारी संख्या	प्रारंभिक	वजाबाकी भागाकार	गणित सरासरी	
माळी वाडगाव	१३	६३०	६१०	०८	०४	४८०	७८.६९	०२	४६९	७६.८९	७७.७९
मालुजा	१०	६०१	५९०	०६	०३	४४९	७६.१०	१६	४६०	७७.९७	७७.०३
लासुर स्टेशन	११	६४८	६००	०५	०७	४६२	७७.००	०६	४४७	७४.५०	७५.७५
सावखेडा	१६	६७०	६५८	१३	०६	४९०	७४.४७	१०	५०४	७६.६०	७५.५३
गाजगाव	१६	१२४८	१२४४	२४	१०	९३४	७५.०८	०९	९२५	७४.३६	७४.७२
कायगाव	१४	११९३	११३५	३०	२०	८३५	७३.५७	१३	८४८	७४.७१	७४.१४
अंबेलोहळ	१४	१११५	१०६९	१३	२०	७८६	७३.५३	०९	७९२	७४.०९	७३.८१
शेदूंरवादा	१३	९३२	९६८	१८	१०	६७५	७४.३४	१२	६४२	७०.७०	७२.५२
डोणगाव	१०	८५९	८४०	१८	१०	६७५	७४.३४	१२	६४२	७०.७०	७२.५२

शिल्लेगाव	१२	८६३	८३३	०६	१७	५९ ९	७१.९१	०८	६०८	७२.३८	७१. ९०
गंगापूर	१३	९११	८४८	१४	०८	५९६	७०.२८	१८	६०७	७१.५८	९०.९३
मांजरी	१७	६१	१५४३	२२	३२	१११६	७२.३३	३३	१०५४	६८.३१	७०.३२
जामगाव	०९	७८६	७१६	१२	०२	५११	७१.३७	०३	४८२	६७.३२	६९.३४
आसेगाव	०९	८८९	८६४	१६	०८	५८१	६७.२५	१२	६०३	६९.७९	६८.५२
सिध्दनाथ वाडगाव	१०	६७४	६३७	११	०८	४३९	६८.९२	१०	४२६	६६.८८	६७.९०
तुर्काबाद	१६	१६०७	१५३७	२२	२५	१०२७	६६.८२	२३	१०५९	६८.९०	६७.८६
ढोरेगाव	१२	८४४	८४२	१५	१०	५४१	६४.२५	१५	५६१	६६.६३	६५.४४
राजंणगाव पोळ	१०	६०८	५८५	१०	१६	३९३	६७.१८	१३	३६६	६२.५६	६४.८७
वाळूज	१८	२५५०	२२८०	२०	३१	१४६४	६४.२१	२९	१४५१	६३.६४	६३.९३
एकण	२४३	१९२३९	१८३३९	२८३	२४०	१२९७८	७०.७७	२४५	१२८९८		७०.५५
			९५.३२	१.५४	१.३१	७०.७७		१.३४	७०.३३	७०.३३	७०.५५

निष्कर्ष :

१. गंगापूर तालुक्यातील इयत्ता १ ते ५ वी च्या विद्यार्थ्यांच्या भाषा गणित विषयातील संपादणूकीत अध्ययन स्तर निश्चिती टप्पा क्र. १ ते टप्पा क्र. ३ या दरम्यान १९.९३% वाढ दिसून आली.

२. इयत्ता १ ते ५ वी मध्ये १.३५ %विद्यार्थी हे प्रारंभिक स्तरावर आढळून आले.

३. इयत्ता १ ली ते ५ वी मध्ये भाषा विषयात अंतिम स्तरावर असलेले विद्यार्थी ७०.७७% होते. (अंतिम स्तर - वजाबाकी / भागाकार)

४. इयत्ता १ ली ते ५ वीच्या वर्गामध्ये शिक्षकांनी भाषा व गणित अध्ययन साहीत्य संचाच्या आधारे विद्यार्थ्यांच्या संकल्पना स्पष्ट केल्या.

५. भाषा व गणित विषयाने अद्याप ही सरासरी २९.४५ % विद्यार्थ्यांना इयत्तानिहाय मुलभूत क्षमता / स्तर प्राप्त करणे आवश्यक वाटते / आहे.

संदर्भ ग्रंथ :

१. आगलावे प्रदिप, संशोधन पध्दतीशास्त्र व तंत्रे, (२०००) विद्या प्रकाशन, नागपूर

२. भिंताडे वि. रा. (१९९९), शैक्षणिक संशोधन पध्दती, नूतन प्रकाशन, पुणे

३. 'प्रगत शैक्षणिक महाराष्ट्र' शासन निर्णय, दिनांक २२ जुन २०१५

४. www.maa.ac.in